

Sürdürülebilir Kırsal Arazi Yönetimi

Sustainable Rural Land Management

Hakan AYHAN^{1*}, Zuhale KARAKAYACI², Aysun YENER³

¹Dijital Tarım Kütüphanesi, Tarım ve Orman Bakanlığı, Ankara

^{2,3}Selçuk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Konya

¹ORCID: 0009-0003-5411-4054 ²ORCID: 0000-0003-2933-5608

³ORCID: 0000-0002-2764-0759

*Sorumlu Yazar: 63hakan06@gmail.com

Geliş Tarihi: 31.10.2023 Kabul Tarihi: 30.04.2024

ÖZET

Bu çalışmada, insanoğlunun tarih boyunca toprakla olan yakın ilişkisini ve bu ilişkinin sürdürülebilir arazi yönetimi için neden önemli olduğu ele alınmıştır. Dünya nüfusu hızla artarken, toprak kaynakları sınırlıdır ve tarım için uygun araziler giderek azalmaktadır. Bu durum dünya genelinde açlık ve kötü beslenme sorunlarına yol açmaktadır. Türkiye'nin nüfusu da artmakta ve bu durum, mevcut toprakların daha verimli kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Çalışma, tarım arazilerinin tarım dışı amaçlarla kullanılmasının ve arazilerin parçalı hale gelmesinin tarımsal verimi düşürdüğünü vurgulamaktadır. Tarımın ekonomik büyüme, gıda üretimi ve sanayiye hammadde sağlama gibi önemli roller oynadığına dikkat çekmektedir. Kırsal arazi yönetimi, tarım dışı kullanımın engellenmesi ve arazilerin daha etkili bir şekilde kullanılmasını sağlamak için kritik öneme sahiptir. Ayrıca toprak reformu, verimli tarım arazilerinin korunmasını ön plana çıkarmaktadır. Kırsal arazi yönetiminin sürdürülebilir kalkınma için kilit bir faktör olduğu ve çok işlevli olması gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca, Türkiye'de 2005 yılında yürürlüğe giren Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu'nda kırsal arazi yönetimi için önemli düzenlemelere yer verilmiş, ancak bu düzenlemelerin uygulamada eksiklikleri bulunmaktadır. Sonuç olarak, çalışmada, arazi toplulaştırmasının tarımsal verimi artırmanın yanı sıra sosyal ve çevresel sorunlara çözüm getiren önemli bir araç olduğu, toprak ve arazi yönetiminin sürdürülebilirlik için hayati bir öneme sahip olduğu belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Arazi yönetimi, Kırsal arazi, Tarım arazileri, Toprak kullanımı, Sürdürülebilir arazi yönetimi

ABSTRACT

This study discusses humankind's close relationship with soil throughout history and the reason why this relationship is important for sustainable land management. Land resources are limited. While the world population is rapidly increasing, land suitable for agriculture is gradually decreasing. This situation causes hunger and malnutrition problems around the world. Türkiye's population is also increasing, and this necessitates the more efficient use of existing lands. The study emphasizes that the use of agricultural lands for non-agricultural purposes and the fragmentation of lands reduce agricultural productivity. It also points out that agriculture plays an important role in economic growth, food production and providing raw materials to industry. Rural land management is critical to prevent non-agricultural use and ensure more effective use of land. In addition, land reform highlights the protection of productive agricultural lands. It is emphasized that rural land management is a key factor for sustainable development and should be multifunctional. Moreover, the Law on Soil Conservation and Land Use, which came into force in Türkiye in 2005, included important regulations for rural land management. However, these regulations have deficiencies in practice. As a result, it was determined in the study that land consolidation is an important tool that not only increases agricultural efficiency but also provides solutions to social and environmental problems, and that soil and land management are of vital importance for sustainability.

Keywords: Land management, Rural land, Agricultural land, Land use, Sustainable land management

GİRİŞ

İnsanoğlu yaradılışından itibaren toprakla hem dem olmuş ve bu birliktelik çağlar boyunca kesintisiz devam etmiştir. Bu birlikteliğin kesintisiz ve karşılıklı olması sürdürülebilir bir arazi yönetiminin sağlanmasını gerektirir. Bu ise insanların konuyla ilgili yeterli bir donanımına sahip olmasına bağlıdır (Yalçın ve Göktepe, 2018).

Dünya nüfusu 8 milyarı geçmiştir. Nüfusun 2030 yılında yaklaşık 8,5 milyar, 2050’de ise 9,7 milyar seviyelerine yükselmesi beklenirken, uzun vadeli tahminler ışığında 2100 yılında 10 milyarı aşabileceği tahmin edilmektedir (Yomralıoğlu, 2021). Nüfustaki bu hızlı artışa karşılık dünyada bulunan topraklar sabit kalmakta, bunun yanı sıra tarım için uygun toprak ise sürekli bir biçimde azalmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının raporlarında dünya genelinde açlık çeken ve kötü beslenmeye maruz kalan yaklaşık 1 milyar insanın bulunduğu belirtilmektedir (Yomralıoğlu, 2021). Dünyadaki bu durum ile Türkiye’deki durum benzerlik taşımaktadır. Daha da önemlisi Türkiye nüfusunun dünya nüfusuna oranla artış hızının yüksek olması; gıda talebinin artışı, mevcut arazilerin en verimli şekilde kullanılmasını hayati bir gereklilik haline getirmiştir. Türkiye toprakları ile ilgili tarım alanları göz önüne alındığında başlıca karşı karşıya olduğumuz, temel iki sorun ortaya çıkmaktadır. Birincisi tarım arazilerinin tarım dışı amaçlar için kullanılması, diğeri ise arazilerin parçalı ve dağınık şekilde olmasıdır. Bu da verimi son derece düşüren faktörlerden birisidir (Yomralıoğlu, 2021).

Tarım, istihdam edilen nüfusa sağladığı gelirin yanı sıra beslenme için zaruri olan gıda maddelerinin üretilmesi, sanayi sektörüne girdi sağlaması ve sanayi ürünleri için talep oluşturması, uluslararası ticarete ihracata vermiş olduğu katkısı ile ulusal gelirin şekillenmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır (Bayar, 2018). Buna binaen tarımsal faaliyetlerin büyük bir kısmının yürütüldüğü kırsal alanların tarım dışı kullanımının engellenmesi ve bu istikrarın gelecek nesillere bırakılması çok önemli bir konudur.

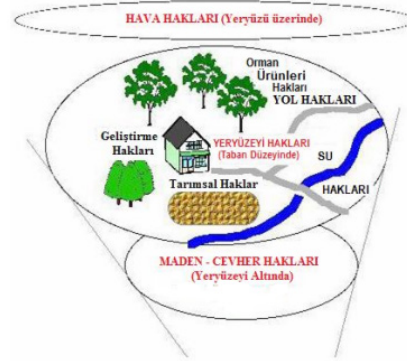
Kırsal arazilerin yönetilmesi hususunda sosyo-ekonomik ve çevresel

sorunların minimize edilmesi, tarım politikalarına bağlı olan bir durumdur. Ülke topraklarının etkin ve verimli kullanılmasının planlanması, iktisadi ve sosyal kalkınmanın dolayısıyla da kırsal yoksulluğun engellenmesinde çok önemlidir. Bu planlama oldukça geniş kapsamlı olmalı; tarım arazilerinin kullanımı ile toprak reformu, arazi toplulaştırması, mülkiyet ilişkileri, kırsal yerleşim ve doğal alanları, kırsal peyzaj ve kırsal alanın sürdürülebilir yönetimi başlıklarını kapsamalıdır (Gün, 2015).

BAZI KAVRAMLAR, TANIMLAR

Arazi Yönetimi

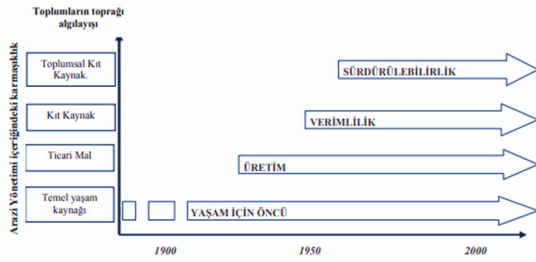
Arazi yönetimi, arazi kaynaklarının kullanımını ve gelişimini yönetme sürecidir. Toprak doğası gereği kıt bir doğal kaynaktır (Erkan, Seylam ve Yaşayan, 2011). Arazi, bitki örtüsü ve biyolojik unsurları kapsayan ekolojik ve hidrolojik süreçlerin geliştiği sistemin tanımlandığı bir ortamı ifade etmesi sebebiyle de canlı bir ortamdan bahsetmek mümkündür (Dale ve McLaughlin, 1999).

Şekil 1. Arazi mekânının üç boyutlu krokisi (Erkan, Seylam ve Yaşayan, 2011)

Arazi yönetiminin esası ve hedefi, sosyo-ekonomik ve teknolojik ilerlemelere uygun olarak sürekli dönüşüm göstermektedir. Arazi yönetiminin ilk başlardaki birincil hedefi, temel besin ihtiyaçlarının sağlanmasına yöneliktir. Sanayileşmeyle başlayan teknolojik ilerlemelerin etkisiyle tarım, sadece geçimlik üretimden çok daha büyük bir sektör haline gelmiştir. Bu dönüşüm sürecinde tarımsal üretimin artması, sanayi sektörünün kırsal bölgelerde daha fazla ham madde ve

doğal kaynak tüketimi sonucu çevresel bozulmalara yol açmıştır. II. Dünya Savaşı itibarıyla belirlenen ekonomik kalkınma ve tarım politikaları, maksimum üretim adına yeni tarım arazilerinin açılmasını ve amaç dışı toprak kullanımını destekleyerek çevresel ve kültürel mirası ikincil plana atan yeni bir arazi yönetimi politikası meydana getirmiştir. Bu politikalarda arazi yönetiminin temel ilkesi verimlilik üzerine kurulmuş; gıda ve sanayi hammaddesi olarak birim kaynaktan maksimum ve daha ucuz faydalanma adına çevresel sorunlara katlanılması gerektiği varsayılmıştır (Gür, 2008).

Şekil 2. İnsan-toprak ilişkisi ve arazi yönetimi gelişim süreci (Gür, 2008)

Kırsal Arazi Yönetimi

Toprak yapısı erozyon sebebiyle ve amaç dışı kullanımlarla bozulan ve azalan, meraları ve ormanları tahrip olan, bunun yanı sıra yeraltı zenginlikleri de etkin bir şekilde kullanılmayan, doğal ve çevresel değerleri bozulan ve gitgide tükenen, zaten kıt olan su kaynaklarının azalan ülkemizde kalkınmanın sürdürülebilir nitelikte olmasının temel koşulu olan arazi ve kaynak kullanımını bir bütün içinde ele alan sürdürülebilir kırsal arazi yönetiminin tanımının henüz yapılmamış olması, ülkemizde kırsal arazi yönetiminin olmadığı anlamına gelmemektedir.

Kırsal arazi yönetimi, soyut bir üst yapı olarak belirginleşmekte olup, bu alana ait faaliyetler ve uygulamalar ayrı ayrı ele alınmaktadır. Özellikle 8. ve 9. Beş Yıllık Kalkınma Planları ve mevcut yasal düzenlemelerde yapılan değişiklikler, tarım, çevre ve kentleşme alanlarındaki çalışmaların odak noktasını toprakların, suyun ve doğal kaynakların korunması, planlı ve amacına uygun bir şekilde kullanılması ve geliştirilmesi olarak belirlenmiştir

(Gür, 2008). 11. Kalkınma Planında da tarım arazilerine büyük bir önem vererek bu arazilerin korunması, etkin kullanımı ve yönetimi için çeşitli adımlar atılacağı belirtilmiştir. Bu kapsamda, ülke genelinde toprak yeteneklerini belirlemek amacıyla detaylı toprak etütleri gerçekleştirilecek, bu veriler haritalanacak ve sınıflandırılacaktır. Toprak bilgi sistemine dayalı olarak tarımsal arazi kullanım planları hazırlanacak ve uygulanacaktır. Tarım arazilerinin tarım dışı kullanımına yönelik baskının azaltılması için gerekli düzenlemeler yapılacak ve denetimler sıkılaştırılacaktır. Ayrıca, atıl arazilerin tarımsal üretime kazandırılması ve tarım arazi piyasalarının geliştirilmesi amacıyla arazi bankacılığı sistemi kurulacaktır (On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), 2023). Ancak, uygulamalara yönelik bir bakış açısı sunulduğunda, hala kapsamlı bir kırsal arazi yönetimi yaklaşımının eksik olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, tarım, çevre, toprak kullanımı ve doğal kaynak koruma gibi kırsal arazi yönetimini oluşturan bileşenlerde olumlu gelişmeler yaşandığı belirtilebilir. Ancak, bu alanlardaki politika ve uygulamaların koordinasyonu ve bütünlüğü eksikliği, daha kapsamlı bir yaklaşımın geliştirilmesini engellemektedir. Dolayısıyla, kırsal arazi yönetimi konusunda daha tutarlı ve bütüncül bir yaklaşımın oluşturulması, gelecekte bu alandaki olumlu gelişmelerin daha etkili ve sürdürülebilir hale gelmesini sağlayacaktır (Gür, 2008).

Sürdürülebilir Arazi Yönetimi

“Sürdürülebilirlik” terimi, ilk kez 1972 yılında İsveç’in başkenti Stockholm’de düzenlenen “Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı (United Nations Conference on the Human Environment)’nda uluslararası bir platformda ifade edilmiştir. Stockholm Bildirgesi (Stockholm Declaration)’nde “sürdürülebilir kalkınma” kavramını temellendiren önemli ilkeler bulunmaktadır. Bu ilkeler çevresel sürdürülebilirliği vurgulamaktadır ve çevre ile ekonomik-sosyal gelişme arasındaki dengeyi sağlamayı amaçlamaktadır. Bu ilkelere göre, çevre taşıma kapasitesine saygı gösterilmeli, kaynak kullanımında adalet ve eşitlik ön planda olmalı, ekonomik ve sosyal

gelişme ile çevresel faktörler arasındaki ilişki göz önünde bulundurulmalı ve kalkınma ile çevre bütünlüğü korunmalıdır. Bu prensipler, sürdürülebilirliğin temel taşlarıdır (Gür, 2008).

Sürdürülebilir arazi yönetimi; beslenme, barınma ve geçim ihtiyaçlarının karşılanması, toplumsal refahın ve kaliteli yaşamın temin edilmesi, doğal yaşam alanlarının korunması ve desteklenmesi, çevre ve ekosistemlerin özellikle toprak ve su kaynakları ile diğer doğal kaynakların korunması ve geliştirilmesi, ekonomik sistemlerin sürekliliği (toprağa dayalı sanayi, tarım vb.), teknik altyapının sağlanması ve geliştirilmesi için en uygun arazi kullanımı ve mülkiyet düzenlemesi gibi toprak kullanımı ile doğrudan ya da dolaylı ilişkili konulardaki sorunların belirlenmesi ve ihtiyaçların karşılanması, tedbirlerin alınması ve uygun politika, plan ve kararların oluşturulmasında bilgi, yönetim ve düzenleme araçlarıyla kritik bir rol oynamaktadır (Demirel ve Gür, 2008).

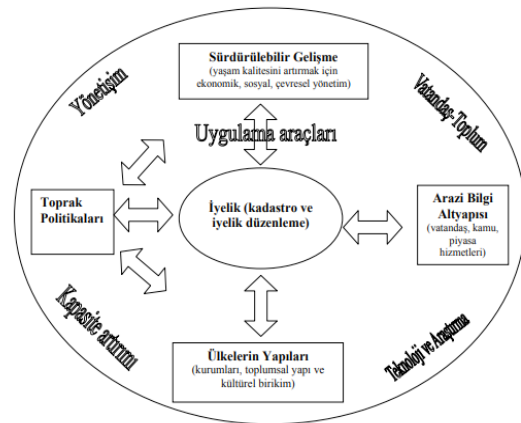
Sürdürülebilir arazi yönetimi, toprağın korunmasının ve kullanımının planlanması ve bu planlama gereğince arazi kullanımının gerçekleştirilmesini gerekli gören bir yaklaşımı ifade etmektedir. Sürdürülebilir arazi yönetimi, karmaşık bir yapıya sahiptir ve farklı disiplinlerin farklı tanımlarını ve amaçlarını içermektedir. Kesin ve sayısal bir tanımı yoktur; bu nedenle, sürdürülebilirlik tanımının esnek olması gerekmektedir. Yapılan çalışmalarda, arazi yönetimini sürdürülebilir kılan beş temel başlıktan bahsedilmektedir:

- 1. Verimlilik:** Tarım ve kırsal ekosistemlerle ilgili üretkenliği artırmayı hedeflemektedir. Bu durum, gıda üretimini artırmak ve tarım verimliliğini sürdürülebilir bir şekilde artırmak anlamına gelmektedir.
- 2. Güvenlik:** Besin güvencesini sağlamayı ve üretim risklerini azaltmayı amaçlamaktadır. Gıda tedarikinin istikrarını ve güvenliğini korumak sürdürülebilir arazi yönetiminin önemli bir parçasıdır.
- 3. Koruma:** Doğal kaynakları,

biyoçeşitliliği ve ekosistemleri korumayı hedeflemektedir. Bu, su kaynaklarını korumak, toprak erozyonunu önlemek ve doğal yaşam alanlarını korumak gibi çevresel hedefleri içermektedir.

- 4. Uygulanabilirlik:** Koruma ve geliştirme önlemlerinin ekonomik olarak uygulanabilir olması gerekmektedir. Bu, sürdürülebilir arazi yönetiminin pratik bir şekilde uygulanabilir olmasını vurgulamaktadır.
- 5. Kabul edilebilirlik:** Uygulamaların toplumsal yapıya uygun ve toplum tarafından kabul edilebilir olması önemlidir. Toplumun katılımı ve destekleri, sürdürülebilir arazi yönetiminin başarısı için kritik bir faktördür (Dumanski, 1997).

Bu beş temel başlık, sürdürülebilir arazi yönetimini anlamak ve uygulamak için önemli bir çerçeve sunmaktadır. Her biri arazi kaynaklarının sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesine katkıda bulunmakta ve bu alanlardaki dengeyi korumaktadır. Bu esnek ve disiplinler arası yaklaşım, farklı coğrafi bölgelere ve değişen ihtiyaçlara uygun sürdürülebilir arazi yönetimi stratejilerinin geliştirilmesine yardımcı olmaktadır.

Şekil 3. Sürdürülebilir arazi yönetimi modeli (Enemark, 2006)

Toprak, karasal ekosistemin temeli olan, doğal çevrenin diğer yapılarını barındıran ve birleştiren, yeniden üretilmesi

mümkün olmayan, çok işlevli, etkileşimli, hayat için vazgeçilemez olan doğal bir kaynaktır. Sürdürülebilir arazi yönetiminin temel odak noktası, arazi kullanımı ve düzenlemelerinin çeşitli işlevleri yerine getirebilmesi ilkesidir. Bu çok işlevlilik ilkesi, çevre dostu tarımsal alan planlamalarından doğal yaşam koridorlarının oluşturulmasına kadar bir dizi örnekle somutlaştırılabilir. Örneğin, tarım alanlarının çevre dostu bir şekilde planlanması, hem tarım işlevini yerine getirirken aynı zamanda doğal yaşam koridorlarının oluşturulmasına olanak tanımaktadır. Bu, biyolojik çeşitliliğin sürdürülmesine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, kırsal alanların geliştirilmesi, hem ekolojik sistemlerin korunmasına katkı sağlar hem de turizm olanaklarını artırmaktadır. Sürdürülebilir arazi yönetimi, kentsel ve kırsal bölgelerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde planlama ve uygulamaların bir arada olmasını sağlamaktadır. Bu, çevresel, ekonomik ve sosyal gereksinimleri dengelemeyi hedefler ve böylece uzun vadeli sürdürülebilirliği teşvik etmektedir. Sürdürülebilir arazi yönetimi, çevresel koruma, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı, toplumların refahı ve yaşanabilir alanların oluşturulması gibi önemli hedeflere ulaşmada önemli bir araçtır. Bu prensiplere dayalı olarak tasarlanan ve uygulanan çok işlevli arazi yönetimi, arazinin potansiyelini en üst düzeye çıkarırken çevreye ve insanlara zarar vermeden bu işlevleri bir arada sürdürebilir (Gür, 2008).

Yanlış arazi kullanım kararlarının neticesinde, doğal yapı kalıcı bir şekilde tahrip olmakta, sınırlı tarımsal üretim potansiyeline sahip toprakların kaybıyla birlikte gıda güvenliği tehdit altında kalmaktadır. Ayrıca, iklim değişikliklerine ve biyolojik çeşitliliğin azalmasına sebep olarak geri dönüşü olmayan zararlar ortaya çıkmaktadır (Ülger, 2023).

SÜRDÜRÜLEBİLİR KIRSAL ARAZİ YÖNETİMİ

2005 yılında Türkiye’de yürürlüğe giren 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu (Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu (25880), 2005) kırsal arazi yönetimi için ülke genelinde bütüncül tedbirler almayı amaçlayan önemli

bir yasal düzenlemeyi temsil etmektedir. Bu kanun, Türkiye’nin toprak ve arazi varlığını koruma, sürdürülebilir kullanımını teşvik etme ve arazi kullanım planlarını oluşturma amacı taşımaktadır. İlgili yasa, kırsal arazi ve toprak envanterinin oluşturulmasını ve bu verilere dayalı arazi kullanım planlarının hazırlanmasını içeren önemli hükümler içermektedir. Kanunda öne çıkan ana başlıklar şunlardır (İnan ve Yomralıoğlu, 2011):

Toprak ve Arazi Varlığının Belirlenmesi

Bu başlık altında, ülkenin toprak ve arazi kaynaklarının envanterinin oluşturulması ve kaynakların durumunun belirlenmesi hedeflenmektedir. Bu, toprakların sınıflandırılması, özelliklerinin belirlenmesi ve sürdürülebilir kullanım potansiyellerinin değerlendirilmesi ile ilgilidir.

Arazi Kullanım Planlarının Yapılması

Bu başlık, toprak ve arazi envanterine dayalı olarak kırsal alanlarda arazi kullanım planlarının hazırlanmasını kapsamaktadır. Bu planlar, tarımsal alanların, ormanların, çevresel koruma bölgelerinin ve diğer kullanım alanlarının belirlenmesini içermektedir. Ayrıca, bu planlar çevresel koruma, sürdürülebilir tarım ve toprak kullanımını teşvik eden stratejileri içerebilmektedir.

Tarımsal Amaçlı Arazi Kullanım Plan ve Projelerinin Hazırlanması

Bu başlık altında, tarım alanlarının sürdürülebilir ve etkili bir şekilde kullanılmasını teşvik eden planlar ve projeler oluşturulmaktadır. Bu, tarım alanlarının verimliliğini artırmak, su kaynaklarını yönetmek ve tarımsal faaliyetleri sürdürülebilir hale getirmek için gerekli stratejileri içermektedir. Bu hükümler, Türkiye’nin kırsal arazi yönetimi için çok önemli bir çerçeve oluşturmaktadır. Bu düzenlemelerin uygulanması, hem ülkenin çevresel kaynaklarını korumayı hem de sürdürülebilir kırsal kalkınmayı teşvik etmeyi amaçlamaktadır (İnan ve Yomralıoğlu, 2011).

1989-2018 dönemi içerisinde Türkiye'nin ulusal mevzuatı, tarım arazilerinin korunması ile ilgili karşılaşılan sorunları ele alarak çözüme yönelik yasal bir temel oluşturmak amacıyla çeşitli girişimlerde bulunmuştur.

1989	2005	2007	2014	2017	2018
Tarım Alanlarının Tarım Dışı Gaye ile Kullanılmasına Dair Yönetmeliği	5403 Sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu	5578 Sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	6537 Sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	Tarım Arazilerinin Korunması, Kullanılması ve Planlanmasına Dair Yönetmelik	Tarım Arazilerinin Korunması, Kullanılması ve Planlanmasına Dair Uygulama Talimatı

Şekil 4. Türkiye'de yıllara göre tarımla ilgili çıkan mevzuat

Ancak bu yasal düzenlemeler, tarım arazilerinin korunması amacıyla uygulamada karşılaşılan veya gelecekte karşılaşılabilecek bazı olumsuz hususları gidermede yetersiz kalmıştır. Özellikle, 5403 sayılı Kanun'un «tarım arazilerinin amaç dışı kullanımı» ile ilgili hükümleri dikkate alındığında, bu hükümlerin içeriği önem kazanacaktır. Kanunun 13. Maddesi, mutlak tarım arazileri, özel ürün arazileri, dikili tarım arazileri ve sulu tarım arazilerinin tarımsal üretim dışında kullanılamayacağı belirtilmiştir. Ancak, alternatif bir kullanım alanının bulunmaması ve toprak koruma projelerine uyulması koşuluyla, Tarım ve Orman Bakanlığı'nın izni ile amaç dışı kullanıma izin verilebileceğini öngörmektedir. Bu hükümler, tarım arazilerinin korunması ve sürdürülebilir kullanımının önemini vurgularken, belirli şartlar altında amaç dışı kullanımın mümkün olabileceğini göstermektedir. (Yenigül ve Gökler, 2020). 2014 yılında çıkarılan Büyükşehir Yasası buna örnek olarak verilebilir. Bu yasa ile bazı bölgelerde tarımsal arazilerin imara

açılma riski bulunmaktadır. Tarımsal arazilerin imara açılması sürecinde, belediye meclis kararı ve Toprak Koruma Kurulu izni gerekmektedir. Ancak, konut, ticaret, sanayi alanı, kamu yatırım alanı gibi amaçlarla tarımsal arazilerin imara açılması konusunda belirli bir risk mevcuttur (Ayyıldız, Çiçek ve Ayyıldız, 2016). Ancak, bu yasal düzenlemelerin uygulanması ve denetlenmesi konusunda daha fazla ayrıntı ve etkili mekanizmaların geliştirilmesi gerekmektedir.

Türkiye'de tarım arazileriyle ilgili başka bir sorun da tarım arazilerinin küçük, parçalı ve dağınık olmasıdır. Özellikle kırsal bölgelerde bu sorunların artmasına sebep olan etkenler şunlardır (Yomralıoğlu, 2021):

Miras ve İntikal Yoluyla Parçalanma

Birçok kırsal aile, tarım arazilerini miras yoluyla nesilden nesile aktarmaktadır. Bu süreç, arazilerin her seferinde daha da küçülmesine ve parçalanmasına yol açmaktadır.

Hisseli ve Bölünerek Yapılan Satışlar

Tarım arazileri, hisseli mülkiyet yapısına sahip olduğu için mirasçılar arasında anlaşmazlıklar yaşanabilmektedir. Bu anlaşmazlıklar sonucunda araziler bölünerek satılabilmekte, bu da parçalanmayı artırmaktadır.

Sermaye ve İş gücü Yetersizliği

Tarım işletmeleri, yeterli sermaye ve iş gücüne sahip olmadıklarında arazilerini kısmi kiracılık veya ortakçılık gibi yöntemlerle işbirliği yapmaktadırlar. Bu da tarım arazilerinden yeteri kadar verim almasını engellemektedir.

Doğal Afetler

Sel, taşkın ve heyelan gibi doğal afetler, tarım arazilerinin kullanılamaz hale gelmesine veya bu arazilerin daha fazla parçalanmasına yol açmaktadır.

Kamu Yatırımları

Tarım arazilerinden geçen kamu yatırımları, bu arazilerin bölünmesine ve verimliliklerinin azalmasına neden

olabilmektedir. Özellikle sulama, karayolları ve demiryolları gibi altyapı projeleri bu konuda etkilidir.

Yüksek Nüfus Yoğunluğu

Tarım kesiminde yüksek nüfus yoğunluğu, toprakların daha fazla baskı altında kalmasına ve bu baskının sonucunda arazilerin parçalanmasına yol açmaktadır.

Bu nedenlerle, tarım arazilerinin plansız bir şekilde parçalanması ve dağınık hale gelmesi, sulama işletmeciliği, ulaşım ağı ve yatırım maliyetleri gibi konularda sorunlara yol açmaktadır. Bu sorunların çözümü için kırsal planlama, miras düzenlemeleri, eğitim ve teknolojiye yatırım gibi stratejiler uygulanabilir. Bu şekilde, tarım sektöründeki kaynakların daha etkili ve sürdürülebilir bir şekilde kullanılması sağlanabilir (Yomralıoğlu, 2021).

Toprak toplulaştırması, toprak mülkiyetinin geliştirilmesinden, kırsal alanın düzenlenmesine kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için kritik bir toprak yönetimi sağlamaktadır. Etkin bir toprak yönetimi ve toplulaştırma, kırsal alanlardaki toprakların amacına uygun, verimli ve doğru bir şekilde kullanılmasını sağlamaktadır. Toprak toplulaştırması, kırsal alanların planlamasını düzenlerken ve bu alanlardaki yaşam ve çalışma koşullarını iyileştirirken, özellikle şehir planlaması ve tarım dışı sektörlere yönelik politika oluşturulmasını desteklemektedir (Gün, 2015).

Kırsal bölgelerde, arazi toplulaştırma çalışmalarının sadece tarımsal faaliyetlere değil, aynı zamanda kırsal alanın sosyo-ekonomik sorunlarına çözüm getirme potansiyeli büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle arazi toplulaştırması, çok yönlü bir kırsal alan planlaması olarak değerlendirilmeli ve sadece tarımı destekleyen bir uygulama olarak sınırlanmamalıdır. Bu tür çalışmalar sonucunda tarımsal verimlilik artar ve ürün çeşitliliği artırılır (Boyras ve Üstündağ, 2008).

Arazi toplulaştırması, yol, sulama ve drenaj kanalları gibi fiziksel altyapı tesislerine adil erişim sağlayarak, tüm bireylerin bu kaynaklardan eşit şekilde yararlanmasını desteklemektedir.

Ayrıca mevcut mülkiyet sorunlarını çözmeye potansiyeli taşımakta ve çiftçiler arasındaki yol ve su kullanımı konusundaki anlaşmazlıkları azaltmakta, bu da sosyal huzurun artmasına katkı sağlamaktadır. Arazi toplulaştırması, aynı zamanda kırsal alanlardaki tarihi ve kültürel mirasın korunmasına yardımcı olabilmekte ve genç nüfusa iş fırsatları sunarak kırsal bölgelerde yaşamalarını teşvik edebilmektedir. Ayrıca, mera arazileri, özel araziler ve kamuya ait araziler üzerindeki işgallerin önlenmesine yardımcı olabilmektedir. Özellikle miras nedeniyle tarım arazilerinde parçalanmayı ve işlenemez hale gelmeyi engelleyerek, «tarımsal alanların işletme bütünlüğü»nü artırarak sürdürülebilir kırsal arazi yönetimine katkıda bulunmaktadır. Eğimli arazilerde teraslamayı teşvik ederek erozyonu önlemektedir. Sonuç olarak, arazi toplulaştırması, kırsal bölgelerdeki kalkınma ve sürdürülebilir arazi yönetimi açısından büyük öneme sahiptir. Bu tür uygulamalar, kırsal yerleşimlerin altyapısını iyileştirerek gelişmelerine katkı sağlar ve çeşitli sosyal ve çevresel sorunların çözümüne yardımcı olmaktadır (Boyras ve Üstündağ, 2008).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Zaman içinde, insanların doğal çevre üzerindeki etkisi artmış, büyüyen nüfusun temel ihtiyaçlarını karşılamak ve teknolojiyi geliştirerek daha fazla verim elde etmek amacıyla arazi kullanımı büyük değişikliklere uğramıştır. Bu değişimler, ekonomik fayda sağlamayan alanların ekonomik faaliyetlere dönüştürülmesini teşvik etmiştir, ancak aynı zamanda amaç dışı arazi kullanımı sorununu da beraberinde getirmiştir. Özellikle 1980'lerden itibaren, dışa açılma ve serbestleşme politikalarının yaygınlaşmasıyla, geleneksel olarak ülke ekonomisinin temelini oluşturan tarım sektörü, katma değer ve ihracat açısından azalma eğilimi göstermiştir. Bu durum, tarım alanlarına benzer bir şekilde yansımıştır (Bayar, 2018).

Günümüzde, arazi kullanımının sürdürülebilirliği ve çevresel etkileri göz önünde bulundurarak, arazi kullanım politikalarının dikkatle ele alınması gerekmektedir. Ayrıca, tarım sektörünün ekonomideki rolünün azalması, alternatif

ekonomik faaliyet alanlarının geliştirilmesine ve tarım dışı sektörlerle yönelik çeşitli politika önlemlerine ihtiyaç duyulmasına neden olmuştur. Bu dönüşüm, arazi kullanımının gelecekteki sürdürülebilirliğini ve ülke ekonomisinin çeşitlendirilmesini ele almak açısından önemlidir. Söz konusu negatif değişim tarımsal alanlarda kendini çok daha fazla göstermiştir. Hizmet ve sanayi sektörünün geliştiği kent alanlarının giderek yaygınlaşması, öncelikle bu kent çevresindeki alanların tarım dışı amaçlarla kullanımını artırmıştır. Verimli tarım alanlarına sahip olan ülkenin gıda güvenliğinde sorun yaşamaması, ekonomik seviyesinin yükselmesi için mevcut tarım alanlarının amacı doğrultusunda kullanılması gerekmektedir. Bunu sağlayabilmenin koşulları ise başta tarım sektörünün mevcut sorunlara çözümler üretmesi, çağdaş tarım politikaları geliştirilmesi, doğru ve planlı bir kentleşme yapısının kazanılmasıdır (Bayar, 2018).

Günümüzde “arazi, geri dönüşümü olmayan ve üretilmeyen kıt bir kaynak” olarak tanımlanmıştır. Dünyadaki hızlı nüfus artışı ile birlikte görülmeye başlanan hızlı kentleşme süreci, küreselleşme akımları, planlama süreçleri, çevre yönetimi ve bilgi teknolojilerindeki hız kesmeyen gelişmeler, sosyal hayat için tehdit olmaktadır. Bu bağlamda çevre ve arazi politikalarının iyi yönetilmesi, hayatların idamesi için vazgeçilmez bir zorunluluktur (Yomralıoğlu, 2021).

Sonuç olarak, sürdürülebilir kırsal arazi yönetimi, toprakların doğru ve verimli bir şekilde kullanılması, çevrenin korunması ve sosyo-ekonomik kalkınmanın desteklenmesi için kritik bir öneme sahiptir. Bu tür bir yönetim, tarımın sadece gıda üretimi değil, aynı zamanda çevresel ve toplumsal faydalar sağlayan bir sektör olmasını destekler. Bu nedenle, stratejik planlama, politika geliştirme ve eğitim çabalarıyla sürdürülebilir kırsal arazi yönetiminin teşvik edilmesi gereklidir.

KAYNAKLAR

Ayyıldız, M., Çiçek, A., ve Ayyıldız, B. (2016). 6360 Sayılı Büyükşehir Yasasının Kırsal Kesime Olası Etkileri. *Nevşehir Bilim ve Teknoloji*

Dergisi, s. 280-285.

- Bayar, R. (2018). Arazi kullanımını açısından Türkiye’de tarım alanlarının değişimi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 16(2), 187-200. https://doi.org/10.1501/Cogbil_0000000197
- Boyraz, Z. ve Üstündağ, Ö. (2008). Kırsal alanlarda arazi toplulaştırma çalışmalarının önemi. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 3(3), 563-578.
- Dale, P. ve McLaughlin, J. (1999). Land Administration. New York: Oxford University Press.
- Demirel, Z. ve Gür, M. (2008, Haziran 01). Arazi Yönetimi ve Mesleğimizdeki Değişime Etkileri. Jeodezi, Jeoinformasyon ve Arazi Yönetimi Dergisi, s. 5-11.
- Dumanski, J. (1997). Criteria and indicators for land quality and sustainable land management. *ITC Journal*, 3(4), 216-222.
- Enemark, S. (2006). The land management paradigm for institutional development. In Sustainability and land administration systems: Proceedings of the expert group meeting on incorporating sustainable development objectives into ICT enabled land administration systems (pp. 17-29). Department of Geomatics, University of Melbourne.
- Erkan, H., Seylam, S. G. ve Yaşayan, A. (2011). Arazi yönetimi kavramı ve Türkiye gereksinimi. 13. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı. Ankara: TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası.
- Gün, S. (2015). Kırsal Alanın Planlanması ve Toprak Toplulaştırması. *Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 52-61.
- Gür, M. (2008). Kırsal arazi yönetimi ve yönetime katılımın tasarımı (Doktora tezi). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- İnan, H. İ. ve Yomralıoğlu, T. (2011). Kırsal arazi yönetimi için coğrafi bilgi sistemi modeli. 13. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı. Ankara: TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası.

- On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023). (2023). Ankara: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı.
- Ülger, N. E. (2023). Kentsel Arazi Düzenlenmesi Kentsel Dönüşüm. İstanbul: Yem Yayın.
- Yalçın, L. ve Göktepe, A. (2018). Arazi yönetimi kapsamında koruma anlayışı ve sit alanı mülkiyetindeki veri yetersizliği. *Mesleki Bilimler Dergisi*, 7(2), 329-336.
- Yeniğül, S. B. ve Alkan Gökler, L. (2020). Belediyeler İçin Hizmet Rehberleri Serisi Tarım Arazilerinin Korunması Rehberi (s. 53). Ankara: Cumhurbaşkanlığı Yerel Yönetim Politikaları Kurulu.
- Yomralıoğlu, T. (2021). Arazi Yönetimi (s. 221). İstanbul: İTÜ Geomatik Mühendisliği.
- Yönetmelik. (2005, 3 Temmuz). Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu. Resmî Gazete (Sayı: 25880). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050719-2.htm>